

ROMANTIEK ALS KENMERK VAN WESTERSE CULTUUR

voordracht: samenvatting

Intro: ik gebruik de begrippen 'romantisch' en 'romantiek' niet alleen als een verwijzing naar een specifieke periode maar als een stijl van denken en voelen...een paradigma van voorkeuren dat de perceptie diepgaand beïnvloedt. Een dergelijke stijl van denken en voelen is niet alleen eigen aan de Westerse cultuur maar ook herkenbaar in andere culturen, o.m. China en Japan. Vanuit dit perspectief krijgen de begrippen 'romantisch' en 'romantiek' een universeel -menselijke dimensie.

I. probleemstelling:

de Europese cultuur bevindt zich de laatste drie honderd jaar in een spagaat...de klassieke geest en de romantische geest (geest in de betekenis van: mind / conscience / Vernunft) zijn vaak vreemdelingen voor elkaar, met name vanaf de 19de eeuw.

II. doelstelling:

de verzoening van de klassieke en romantische geest beschouw ik als een belangrijke opgave – misschien de belangrijkste – van de 21^e eeuw, en de sleutel tot de culturele eenwording van Europa, met inbegrip van haar relatie tot de USA, Rusland, haar nieuwe grenzen .... en haar machtspositie in de wereld. Het gaat mij daarbij om de verzoening van Prometheus en Hermes.

III. methode:

hoe een dergelijke probleemstelling in een fractie van de lineair ervaren tijd gestalte te geven? Hoe kunnen we onbewust werkende voorkeuren naar de oppervlakte brengen zonder hen tijdens dat proces tot onherkenbaars te vervormen?

Door:

- a. bewustwording van de *constituerende* rol van de bewustzijns categorieën **ruimte en tijd**;
- b. bewustwording van de spanning tussen **logische en ontologische** dimensies:
  1. het denken als het domein van het *bewustzijn*, c.q. *bewust zijn*;
  2. de taal als voertuig en vormgever van (1);
  3. de werkelijkheid als het alomvattende 'domein' van alles dat is
- c. de onverbreekelijke (?) relatie tussen (a) en (b)

Er treden interessante verschillen op in onze perceptie van ruimte en tijd (a).

Als we hen plaatsen in een ontologisch kader, worden beide concepten ondeelbaar (3), terwijl zij deelbaar of autonoom zijn in het taalgebruik (2). Alleen de intuïtie (1) kan een re-integratie van ruimte en tijd tot stand brengen, maar slechts met de nodige inspanning.

Als de intuïtie werkt, verliest de taal zijn dominerende positie tegenover zowel het denken als de werkelijkheid, waardoor een directe verbinding ontstaat tussen (1) en (3).

IV. De gedachten-exercitie onder III getuigt van het *romantisch* streven naar een onmiddellijke relatie met de werkelijkheid, terwijl de weg daarheen de *klassieke* kenmerken vertoont van het analyseren en deconditioneren.

V. Ik ontleen aan *The romantic syndrome: toward a new method in cultural anthropology and history of ideas* (Nijhoff 1973 2e ed.) van W.T.Jones zeven vormbeginselen die bepaalde waarden, vooronderstellingen en voorkeuren uitdrukken.

statisch orde discontinuïteit spontaneïteit scherp uitwendig deze wereld (Verlichting)

dynamisch wanorde continuïteit proces zacht inwendig gene wereld (Romantiek)

Romantiek als kenmerk van Westerse cultuur (2)

Het syndroom van de Verlichting dat de eerste helft van de 18^e eeuw domineerde wordt gekenmerkt door een scherpe focus en een analytische, onderscheidende benadering van de werkelijkheid (discontinuïteit). Deze houding gaat samen met een oriëntatie op de empirische werkelijkheid (deze wereld), en een voorkeur voor toetsbare fenomenen (uitwendig). Het zijn de voorkeuren van de klassieke geest die zich sterk maakt voor een rationele en empirische benadering en streeft naar een maatschappelijke orde met een duurzaam karakter (statisch). In dit paradigma vormen spontaneïteit en processen een ambivalent paar.

Het romantisch syndroom dat zich tijdens de laatste decennia van de 18^e eeuw manifesteert toont tot op grote hoogte tegenovergestelde kenmerken. De romantische geest is onrustig. Hij streeft naar verandering (dynamiek), en verstoring van orde (chaos). Hij ervaart de werkelijkheid als een geheel van relaties (continuïteit), dat vraagt om zachte, continue overgangen en vloeiende lijnen. Spontaneïteit en proces vormen hier een wankel evenwicht. De wereld van de fenomenen is niet de werkelijke werkelijkheid. Vandaar een sterke gerichtheid naar binnen (inwendig) én een oriëntatie op een werkelijkheid achter die van de verschijnselen (gene wereld).

David Hume: "In de gehele natuur is er geen enkele vorm van verbinding die door ons voorgesteld kan worden (...). De ene gebeurtenis volgt op de andere, maar we kunnen nooit een band tussen twee gebeurtenissen waarnemen. Ze lijken bij elkaar te horen, maar zijn nooit met elkaar verbonden (...) we hebben geen enkele notie van verbinding of kracht."

Enquiries concerning human understanding. Oxford: Clarendon Press, sect.vii, pt.ii

Arthur Schopenhauer:

"Als men, opgewekt door de macht van de geest, de gewone manier van kijken naar de dingen loslaat, het opgeeft slechts hun relaties tot elkaar te traceren(...); als men, verder, het abstracte denken, de begrippen van de rede, niet toestaat bezit te nemen van zijn bewustzijn, maar, in plaats van dat alles (...) geheel opgaat in de rustige contemplatie van het natuurlijke object dat zich op dat moment voordoet, of dat nou een landschap, een boom, een berg, een gebouw, of wat dan ook is (...) zodat het is alsof alleen het object er nog was, zonder iemand om het waar te nemen, en men niet langer de waarnemer van de waarneming kan scheiden, maar beide één zijn geworden, doordat het gehele bewustzijn gevuld en bezet is met een enkel zintuiglijk beeld (...) dan is, wat zo gekend wordt, niet langer het afzonderlijke ding als zodanig, maar de Idee, (...) de onmiddellijke objectiviteit van de wil op dit niveau."

Die Welt als Wille und Vorstellung, III, 34. In: *Sämtliche Werke* (1920), Leipzig: Reclam, Band I, 244 (vert. FE)

VI. Het sublieme als esthetische ervaring én begrip is bij uitstek romantisch; het schone als esthetische ervaring én begrip bij uitstek klassiek.

VII. Beide polen zijn intrinsieke kenmerken van het esthetisch bewustzijn, en dus onlosmakelijk met elkaar verbonden. Ze zijn universeel qua potentie en werking maar in hun tegengestelde syndromen karakteristiek voor de Europese cultuur.

